

**The Abraham and Millie Arbesfeld
Kollel and Midreshet Yom Rishon
in partnership with Bnei Akiva of the United
States of America and Canada and
Camp Moshava I.O.**

*Hilchos Korbanos and Hilchos Tefillah:
Examples of Parallel Halachic Patterns*

*Dedicated in
Memory of
Rabbi Nassan Friedman zt"l*

Rabbi Dr. David Horwitz
February 12, 2017 • ט"ז שבט תשע"ז

מראה מקומות

- **Pages 1-2: Rif, Baal Hamaor and Ramban (Milchamot Hashem) to masechet Brachot**
- **Page 3: Ramban Al Ha-Torah**
- **Pages 4-5: Rambam Hilchot Tefilah 1:10, Ravad ad loc.**
- **Pages 6-7: Hiddushei Rav Moshe Soloveichik, zt"l**
- **Pages: 8-10: Reshimos Shiruim of Maran Rav Yosef Dov Soloveitchik, zt"l (ed. by Rabbi Reichman)**
- **Pages 11-14: Perush Haemek Davar of the Netziv, zt"l to Vayikra 1-2**
- **Page 15: Rambam Hilchot Tefilah 10:6**
- **Pages 16-17: Hiddushei R' Chaim Soloveitchik zt"l to HaRambam Hilchot Tefilah 10:6**

לה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו. והענין, בעבור שיצוה אחרי כן ובפסוק י"ח בעולת העוף ובקרבן המנחה ובפ"ט אמר כאן כי כשיקריב אדם קרבן בהמה יקריב מאלה השניים, לא חיה ולא שאר בהמות. והנה זה לאו הבא מכלל עשה במקריב חיה, כמו שאמרו בזכחים פ"ג ולי. א: "המעלה איברי חיה - ר' יוחנן אומר עובר בעשה".

תקריבו. מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות. קרבנכם. מלמד שהיא באה נדבת צבור. היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המתורות - לשון רש"י. פירש הרב כן לומר שאם התנדבו רבים להביא עולה עולת השותפין היא, מה בין שנים המשתתפין בקרבן ובין עשרה ואלף שנשתתפו בו. אבל קיץ המזבח הבאה מן המתורות לב ב"ד מתנה עליהם ולפיכך היא עולת צבור. והנה לדעתו ייכל עולה שביארו רבים חוץ מן המתורות דינה כדין עולת שותפין וטעונה סמיכה בכלם ונסכים קרבין משלהם. ואולי לדעתו עולת העוף שהיא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת צבור, וכן השלמים שאמרו בהם שהשותפין מביאין אותן נדבה ואין הצבור מביאין אותן נדבה, בכלן יכולין הרבים להתנדב להם בתחלה, דעולת שותפין היא נקראת ושלמי שותפין הם נקראים, לא מעטו אלא שלא יביאו אותם מן הקופות. ואפשר שנאמר ישאם רצו צבור להפריש בתחלה לנדבה ויגבו אותה כאשר יגבו השקלים לתמידין ומוספין - שתהיה נדבת צבור כעולת בהמה ואין בה סמיכה שנתרבה מן הכתוב הזה. וכל זמן שיתנדבו רוב ישראל היא נדבת צבור, ואינה חיה בעולת העוף ולא בשלמים, ומיעוטן נדונין ביחידים, והוא העיקר.

תפלת מרדכי

ד) שאם רצו צבור - נדונין ביחידים. עיין נדבה⁴, וצ"ע מדברי הפסוק הזה והתורת כהנים, כר"ף ברכות (פרק מי שמתו) שפסק שאין ציבור ובפרט לפירוש הרמב"ן ז"ל⁵ (הגאון בעל משכנות מתפללין תפלת נדבה לפי שאין מביאין עולת יעקב).

כור זהב

זן ואינה בעולת כביית ולא בשלמים כביית ושלמים, אכל לפירושו אם גבו מרוב הצבור צ"ל, ור"ל דלרש"י אין נדבת צבור נקראת רק בתחלה לנדבה וזו נדבת צבור שנתרבה מקרבנכם משירי הלשכה שהוא קיץ המזבח אבל אם ודוקא בעולת הבהמה לא עוף ושלמים ומעוטו התנדבו בתחלה היו שותפות ומביאים עוף נדון כשותפים.

כסף מזוקק

(א) כל עולה שביארו רבים. פי' אפי' רוב ישראל. בהמה באה מזה אבל לא עולת העוף ושלמים שנקרא (ב) ואינה בעולת העוף ולא בשלמים. פי' רק עולת נדבת צבור.

(4) ברכות י"ג א', ח"ל הרי"ף: דקיי"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, וכשם שאין הצבור מביא עולת נדבה כך אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, אבל היחיד מתפלל תפלת נדבה שכן היחיד מביא עולת נדבה, הילכך אין היחיד מתפלל תפלת המוספין תפלת נדבה שאינו מתנדב בקרבן מוסף וכו', עי"ש. (5) עיין בספר המלחמות בדף י"ג א' דשם כתב הרמב"ן כדברי רש"י, ח"ל בתנ"ד: הא אילו רצו להתנדבו בתחלה צבור אחד כל ישראל, בעולת השותפין היא נקראת וטעונה סמיכה כנולה ואין נסכיה מתרומת הלישכה וכו', עכ"ל. וצ"ע. ובאמת בהעמק דבר הכא עמד על סתירת דברי הרמב"ן, ח"ל: "תקריבו את קרבנכם" - דרשו בתי"כ מלמד שהיא באה נדבת צבור, ונסתבכו הראשונים ז"ל בביאורה, רש"י פירש דמיירי בעולת קיץ המזבח הא אם רצו צבור לגבות ולהביא נדבה זה מיקרי קרבן שותפין. וכן כתב הרמב"ן במלחמות ה' ברכות פ"ג לדעת הרי"ף שכתב בזה"ל וכשם שאין הציבור מביא עולת נדבה וכו' והקשה בעה"מ מברייתא זו דת"כ, וישב הרמב"ן כפירוש"י ע"ש. אבל הרמב"ן בעצמו כתב בפירושו כאן בזה"ל ואפשר שנאמר שאם רצו ציבור להפריש בתחילה לנדבה ויגבו אותה כאשר יגבו השקלים לתמידין ומוספין שתהיה נדבת צבור כעולת בהמה ואין בה סמיכה, וכ"ז שיתנדבו בו רוב ישראל היא נדבת צבור וכו' והיא העיקר עכ"ל. ובאמת יש להקשות לפירוש"י וכו', עי"ש.

שלל שמים אפור בהנאה. אשר ללכאורה שאלה
זו אם שלל שמים מותר בהנאה או לא, תלויה
בשחי הגרסאות.

פ'ח' מה' עכו"ם ה'ד'. בדין תלוש
ולבסוף חזרו ללא כל הדינים שוין בדין
זה כמבואר בחולין דף ט"ו. והנה לענין מעילה
ועכו"ם להגמ' מדמה אותן להדדי במעילה דף
כ', והרמב"ם פסק (פ'ח' מה' עכו"ם ה'ד')
דהמשתחוה לבית ע"ז אסרו, ואילו לענין
מעילה פסק בפ"ה מה' מעילה ה"ה דבנאו
ואח"כ הקדישו אין מועלין מדין דאין מועלין
במחזור. אכן נראה חלוק עכו"ם ממעילה משום
שעכו"ם יסוד דינו אינו תלוי דוקא בדין תלוש
ומחזור, דהרי אם אך יש בו חפיסת יד אדם אף
אם הוא מחזור ג"כ מיתסר, כדחויין דק"ל (ע"ו
דף נ"ד) דאם חפר בה בורות שיחין ומערות
אסרה. וע"כ בתלוש ולבסוף חזרו שיטת
הרמב"ם היא דדין יש בו חפיסת יד אדם לא
בטל מיני'. והרי חד מ"ד בע"ז דף מ"ח סובר
דאפילו אינן שנטעו מתחילה לפירות ואח"כ
עבדו ג"כ נאסר, אף דבכל החורה כולה בודאי
דינו כמחזור, והיינו משום דסבור דהוא בכלל
יש בו חפיסת יד אדם. והן אמת דהרמב"ם
פסק בה"ג דאין דנטעו מתחילה לפירות
ואח"כ השתחוה לו אינו נאסר ואילו המשתחוה
לבית אסרו. והחילוק הוא משום דאין הוא
בכלל מחזור ולא שייך לדין תלוש ולבסוף חזרו,
וע"כ כיון שמתחילה נטעו לפירות ואח"כ
השתחוה לו אינו נאסר. ובמשתחוה לבית הוא
בכלל תלוש ולבסוף חזרו. זה אמת, אבל גם זה
אמת דשיטת הרמב"ם היא הא דתלוש ולבסוף
חזרו גבי עכו"ם שאני ממעילה הוא משום דכל
תלוש ולבסוף חזרו לא נפקא מכלל יש בו
חפיסת יד אדם. אבל כשאנו דנין בדין תלוש
ומחזור בלבד בלא דין יש בו חפיסת יד אדם,
שיטת הרמב"ם היא דעכו"ם ומעילה חדא הם

* עיין מש"כ רבינו לקמן פ"ה מה' מעילה ה"ה.

בדין תלוש ולבסוף חזרו. אשר לפי"ז הרי
מחייב פסק הרמב"ם עם הגמ' דמעילה,
דהרי הגמ' מביא ראייה להיפך מהא דמועלין
לגבי עכו"ם, והגמ' דן רק בדין תלוש ומחזור,
וזהו דמבואר בגמ' דאם אך הוא תלוש, וכמו
דחויין דמועלין בו, בודאי לגבי עכו"ם נאסר,
דאם הוא תלוש לענין מעילה בודאי הוא בכלל
יש בו חפיסת יד אדם. אבל פסק הרמב"ם הרי
הוא להיפך, דאין מועלין והוא בכלל מחזור,
אך גבי עכו"ם נאסר משום דהוא בכלל יש לו
חפיסת יד אדם, ולזה אין סתירה מהגמ'
דמעילה*.

פ'א' מה' תפילה ה"י ו"ל אין הציבור
מתפללין חפלת נדבה לפי שאין הציבור
מביאין קרבן נדבה עכ"ל והראב"ד השיג עליו
ו"ל מצינו קרבן נדבה נציבור והיא עולה
הבאה מן המותר עכ"ל. ופירושו דמשיג דהרי
מביאין מתרומת הלשכה קרבנות נדבה לקין
המוצח והם קרבנות ציבור, הרי לציבור מביאין
קרבנות נדבה. ול"ע דברי הרמב"ם שכתב
שאין הציבור מביאין קרבן נדבה. ונראה לומר
דהנה מצינו קרבן שותפין וקרבן ציבור, ובאמת
יש חילוקי דינים ביניהם. אם כל ישראל יתנדבו
קרבן הו' קרבן שותפין ולא קרבן ציבור, וקרבן
ציבור לא הו' אלא הבא מתרומת הלשכה. חויין
דזה שכל ישראל מנדבין אותו ומביאין אותו לא
הו' קרבן ציבור, וזה דתרומת הלשכה הו' של
ציבור לאו משום דבאמת הוא של ציבור, אלא
דכן נשנתנה הלכה דתרומת הלשכה הו' של
ציבור. אשר ע"כ נראה דזהו מה שכתב
הרמב"ם שאין הציבור מביאין קרבן נדבה, ולא
כתב שאין קרבן ציבור בא נדבה. ופירושו
שיהי' דין לציבור ינדבו נדבה ויהא חל עליו שם
קרבן ציבור נדבה, זה באמת ליכא. ולענין דיהא
חל עליו שם קרבן ציבור נדבה בעינן דין שעל
ידו יהא חל עליו שם קרבן ציבור. וזהו רק ע"י

תרומת הלשכה, משום דגבי תרומת הלשכה איכא דין דעל ידי כך מקרי של זיבור. וע"כ כיון דהקרבתו הצאין בנדבה לא הויין קרבן זיבור, ע"כ גם בחפילה לא יוכלו להתפלל חפלה זיבור נדבה, דבחפילה הרי הוי דין דיתנדבו חפלה זו.

אלא דז"ע, דנהלכות קרבנות אמת היא, שע"י נדבה הזיבור לא חל עליו שם קרבן זיבור, וכדי שיחול עליו שם קרבן זיבור בעינן דין שעל ידו יהא חל עליו שם קרבן זיבור, אבל דין זה לא שייך אלא לענין קרבנות אבל לא לענין חפילה. ולחפלה ליכא וגם לא שייך גבה שום דין מיוחד כדי לאשויה חפלה זיבור, אלא אם אך ורק מתפלל זהו נקראה חפלה זיבור.

אכן עיין שם ברמב"ם שפסק דגם בשבת אינו יכול להתפלל קרבן נדבה מדין דאין מקריבין נדבות בשבת. והנה הא דאין מקריבין נדבות בשבת הרי הוא איסור שבת וזה לא שייך לחפילה. והמוכרח דהרמב"ם סובר דכיון דתפילות כנגד חמידים תקנו (פ"א' מה' תפילה ה"ה), ע"כ אם אך לא יזויר אותו קרבן למעשה, בהיכי תמצא, ג"כ אינה בכלל החקנה דתפילה נדבה. אשר על כן שפיר י"ל בדעת הרמב"ם דכיון דבחפילות הוי דין שכנגדו בעינן שיחננדבו נדבה בקרבנות, וזה ליכא ולא יזויר משום דאין הזבור מביאין קרבן נדבה, ע"כ ממילא לא יוכלו להתפלל חפילה זיבור נדבה ג"כ.

פ"ח' מה' שבת ה"ד'.

א. אחרי ד"ש הטוב, מכחזו עם חד"ח הגיעני. יסוד דבריו הוא על מה שהרמב"ם (פ"ב' מה' טו"א ה"ט') אינו מפרש בעצ"ק שאינו נקוב משום דאם ילאו חוץ להעצ"ק דינם כמחזר, דהרי זה דין פשוט דאם ילאו

לחוץ ינקי מארעא ודינס כמו עצ"ק נקוב, וכדחזינן מדין נקבו בארץ ונפשו בחו"ל (פ"א' מה' תרומות ה"כ"ה). וכחז על זה שלשה טעמים. וכמדומני דכפשיטות ניחא וישנו טעם פשוט לזה. דהרי בדין עצ"ק נקוב מזינו תרי דינים, חדא דהזרעים שכתוכו ינקי מארעא והם גידולי קרקע, וגם דין דהוא מקרי מחובר, וכדחזינן דהמים שכתוך העצ"ק אינם מכשירין משום דלא הוו מים תלושין, וגם הזרעים שכתוכו אינם מקבלים טומאה והכשר מדין דמחובר אינו מקבל טומאה והכשר. ובאמת תרי דינים הם, לדדן מצות החלויות בארץ אין אנו נריכין לדין מחובר, אלא אם אך ינקי מארעא והויין בכלל גידולי קרקע שפיר שייכי לדין מצות החלויות בארץ. משא"כ דין הכשר וקבלת טומאה דתלוי רק בדין מחובר אלא דאיכא דין בפ"ע דעצ"ק נקוב באמת הוי מחובר. אשר ע"כ נראה דהרמב"ם סובר דדין מחובר באמת איכא בעצ"ק נקוב, אבל דין דמאזירא קא רבו לא שייך לדין מחובר. ודין מאזירא קא רבו הוא רק דינקי מארעא והוי בכלל גידולי קרקע, וא"כ דינו לא שייך אלא לדיני מצות החלויות בארץ, אבל לדיני תלוש ומחובר של כל התורה כולה באמת לא שייך. וע"כ סובר הרמב"ם דהזרעים שבעצ"ק שאינו נקוב שיאלו לחוץ לא הויין בכלל מחובר, ורק עצ"ק נקוב הוי מחובר, וע"כ שפיר מפרש המשנה דקשות מיירי בעצ"ק נקוב, דעצ"ק שאינו נקוב אפילו ילא לחוץ לא שייך לדין קבלת טומאה. ומנקבו בארץ ונפשו בחו"ל אין סחירה דהרי החס איירינן לענין דיני מצות החלויות בארץ, ובזה שפיר איכא דין דמאזירא קא רבו והויין בכלל גידולי קרקע, אבל בכלל דין מחובר לא הוי ע"י הדין דמאזירא קא רבו וזהו החיכוך על הרמב"ם. וקושית החוס' בשבת דף פ"א (ד"ה והניחו) שהקשו על הא דמבואר דאם הניחו על יחידות חייב משום חולש הרי

תפלת ש"ץ אלא להוציא שאינו בקי ולא לנדבה עכ"ל.

ומבואר להדיא בדברי הרמב"ן דהדין דאין ציבור מתפללים תפלת נדבה היינו דאין מורידין ש"ץ לפני התיבה כתפלת נדבה של ציבור, אבל אם הציבור עצמם התפללו תפלת נדבה חל חלות שם תפלה בציבור, דלא גרע מעשרה יחידים שהתפללו ביחד דחל על תפלתם חלות שם תפלה בציבור. ולשיטת הרמב"ן ליכא חלות שם תפלת הציבור בתפלת נדבה, דתפלת הציבור היא חלות שם תפלה בפ"ע ומהווה תפלה משותפת של כל הציבור ביחד שמתקיימת ע"י חזרת הש"ץ. ודין תפלת הציבור הוא כנגד קרבן ציבור דהוי חלות שם קרבן בפ"ע ואינו כקרבן השותפין ולא שייך בנדבה וכנ"ל. ולפי"ז נראה דכתפלת ערבית שאין בה חזרת הש"ץ כלל, ונמצא שאין בה חלות דין תפלת הציבור אך חלה בה חלות קיום של תפלה בציבור, שפיר יכולים הציבור להתפלל ערבית בנדבה.

אמנם הגר"מ זצ"ל אמר דיש להסתפק בשיטת הרמב"ם (פ"א ה"י) וז"ל אין הציבור מתפללים תפלת נדבה לפי שאין הציבור מביאין קרבן נדבה עכ"ל, האם כוונתו דמשום שאין הציבור מביאין קרבן נדבה ליכא בתפלת נדבה חלות שם תפלת הציבור ואין מורידין ש"ץ לחזרת התפלה, ומ"מ לא גרע תפלתם מתפלת עשרה יחידים שכל אחד התפלל תפלת נדבה בלחש ואם התפללו ביחד חל צירוף ביניהם וחל בתפלתם דין תפלה בציבור. או דילמא דליכא חלות שם תפלת נדבה בציבור כלל, ואם התפללו עשרה יחידים יחד על שם נדבת ציבור היא ברכה לבטלה ואף אין להם קיום תפלת נדבה בתורת תפלת יחיד

והנה יש להקשות דלכאורה הרמב"ן סותר למש"כ בפירושו עה"ת (ויקרא א:ב) שכתב "ואפשר שנאמר שאם רצו ציבור להפריש בתחילה לנדבה ויגבו אותה כאשר יגבו השקלים לתמידים ומוספין שתהיה נדבת ציבור בעולת בהמה ואין בה סמיכה שנתרבה מן הכתוב הזה וכל זמן שיתנדבו בו רוב ישראל היא נדבת ציבור ואינה בעולת העוף ולא בשלמים ומיעוטן נידונים כיחידים והוא העיקר", וצ"ע.

והגר"מ זצ"ל אמר דיש לחקור בשיטת הראשונים דאין ציבור מתפללים תפלת נדבה, האם כוונתם דליכא חלות שם תפלת הציבור בתפלת נדבה, דהיינו דאין מורידין ש"ץ לפני התיבה להתפלל נדבה עבור הציבור, אבל אם נתקבצו עשרה יחידים והתפללו ביחד תפלת נדבה בלחש שפיר חל חלות שם תפלה בציבור, דהרי כל יחיד ויחיד יכול להתפלל תפלת נדבה, ומשום שנתקבצו עשרה יחידים ביחד תפלת כל א' וא' לא גרע, והוא חלות תפלת נדבה דהיחיד, ומכיון שעשרה מתפללים תפלותיהם נדבה ביחד מצטרפים לתפלה בציבור⁸⁵. או"ד דליכא חלות שם תפלת נדבה בציבור כלל, והוא ברכה לבטלה ולא חל קיום תפלה כלל⁸⁶.

ועיין ברמב"ן (מלחמות ה' שם) וז"ל ולדבריו של רבינו ז"ל הא דאיתמר בפ' מקום שנהגו ט' באב אינו כתענית ציבור לנעילה ואקשינן והא א"ר יוחנן ולואי ומפרקינן התם חובה הכא רשות, יכול היה לפרק התם ליחיד הכא לציבור אלא שלא נמנעו ציבור מתפלת נדבה אלא שלא יורידו ש"ץ לפני התיבה אבל ציבור עצמן מתפללין הן ביחידין כל היום לואי וט' באב אינו כתענית ציבור לתפלת נעילה לא לשליח צבור דוקא משמע וזה חזוק לדבריהם שלא תקנו

(דף כו: בתוס' ד"ה טעה).

86) דמכיון שהתפלל כל א' וא' ע"ש תפלת נדבה בציבור י"ל דליכא חלות קיום תפלה כלל, ואינה חלה אפילו כתפלת נדבה דיחיד.

85) דיש ב' דיני תפלה בציבור: א) דין תפלה בציבור כשעשרה מתקבצים ומתפללים ביחד תפלת י"ח בלחש. ב) חלות שם תפלת הציבור שהיא תפלה של כל הציבור ביחד, וקיום תפלת הציבור היינו בחזרת הש"ץ. ועיין לקמן בשיעורים

משא"כ בנוטל ד' מינים פעמיים או תוקע שופר פעמיים חוזר ממש על המצוה הראשונה וחזרה מותרת.

ד

הגר"ח זצ"ל אמר דיש להוכיח מהגמרא וידן "ואמר רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל, ואם לאו, אל יחזור ויתפלל", דאם אחד מתפלל תפלת שחרית בשעה שהציבור מתפללין תפלת מוסף, שיש בזה קיום של תפלה בציבור. שהרי כאן מיירי דכבר התפלל, ורוצה לצאת מצות תפלה בציבור ומשום כך הוא מתפלל תפלת נדבה ומצטרף הוא עם הציבור בשעה שהם מתפללין תפלת חובה. ומוכח שאע"פ שהתפלות אינן שוות שהרי הוא מתפלל חפצא של תפלת נדבה והציבור מתפלל חפצא דתפלת חובה מ"מ מצטרפין הם ביחד להיחשב כתפלה בציבור. וה"נ לגבי מוסף ושחרית חל צירוף להיחשב שהתפלל תפלה בציבור⁸⁷. אמנם יש להעיר דלכאורה אף לפי דברי הגר"ח זצ"ל י"ל דבבכהאי גוונא חל רק חלות קיום תפלה בציבור, משא"כ לגבי חלות קיום תפלת הציבור אין קיום אא"כ מתפלל אותה תפלה ביחד עם הציבור⁸⁸, ואם יחזור הש"ץ בקול רם תפלת מוסף ליכא צירוף לזה שהתפלל תפלת שחרית⁸⁹.

ע"כ ענין תפלת נדבה

דאין דנים אותם כעשרה יחידים. ודומה למה שמצינו לגבי מגילה הכתובה בין הכתובים שפסק הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ח) וז"ל אין קורין בציבור במגילה הכתובה בין הכתובים ואם קרא לא יצא וכו' אבל היחיד קורא בה עכ"ל. ומשמע שאם קראו בציבור במגילה הכתובה בין הכתובים דאין להם שום קיום דמקרא מגילה ואף אין להם קיום בתורת יחידים, אע"פ שיחיד שקורא במגילה הכתובה בין הכתובים יצא יד"ח. וכן בעשרה שהתפללו יחד תפלת נדבה בלחש ליכא להם שום קיום תפלה, וצ"ע.

ג

כתב הרי"ף (הנ"ל) שאם נזכר שכבר התפלל אפילו באמצע הברכה פוסק, שאם יגמור את התפלה נמצא כמי שמקריב שתי תמידים בשחרית שעובר בכל תוסף. וצ"ע דהא חזרה על מצוה דעלמא מותרת, שהרי מותר ליטול ד' מינים פעמיים ביום או לתקוע בשופר פעמיים, ולמה אוסר הרי"ף שתי תפלות חובה ושני קרבנות תמיד משום כל תוסף.

ונראה דס"ל להרי"ף שבתפלה שנייה לשם חובה, התפלה השנייה אינה חזרה על התפלה הראשונה, משום דכל חפצא וחפצא של תפלה מיוחדת היא לעצמה ואינה חזרה על אותה התפלה שהתפלל בראשונה. וכן בקרבן תמיד כשמביא תמיד שני הריהו מביא חפצא של קרבן המיוחד לעצמו ואינו חזרה על ההקרבה הראשונה, וע"כ עובר בכל תוסף.

המנין דשש מתפללים המחייבים בחזרת הש"ץ ותפלת הציבור, דהא אינו מתפלל שחרית כמו הציבור דרק הציבור שהתפללו יחד שחרית בלחש מחייבים תפלת הציבור וחזרת הש"ץ דשחרית.

⁸⁷ ולעיל (אות ב') הובאה שיטת הרמב"ן דס"ל דחל קיום תפלה בציבור בעשרה שמתפללין ביחד תפלת נדבה בלחש אלא דליכא חלות קיום תפלת הציבור וחזרת הש"ץ בתפלת נדבה. ולכאורה יש להביא ראייה לשיטתו מהגמרא הנ"ל דמוכח מהגמ' שחל קיום תפלה בציבור כשא' מתפלל תפלת נדבה ביחד עם הציבור המתפללין תפלת חובה

⁸⁷ לכאורה יש להעיר על ראיית הגר"ח זצ"ל שאין הנידון דומה לראייה, דבשלמא תפלת נדבה דהוי קיום דרחמי מצטרפת עם תפלה בציבור כשמתפללין ג' התפלות דהיום דחלין נמי מדין רחמים. משא"כ תפלת מוסף דאינה קיום רחמים אלא קיום קרבן בלבד מדין ונשלמה פרים שפתינו, וא"כ י"ל דליכא צירוף כלל בין תפלת נדבה לתפלת מוסף. וה"ה דליכא צירוף בין שחרית דחלה מדין רחמים לתפלת מוסף בציבור דחלה רק מדין קרבן. ועיין לקמן בתוס' (דף כו.) ד"ה איבעיא להו ובשיעורים שם.

⁸⁸ ולפי"ז נראה דהיחיד שמתפלל נדבה אינו בכלל

ויש לתרץ עפ"י דברי רבינו יונה (דף יג: בדפי הרי"ף ד"ה ונקדשתי) שכתב דאע"פ שק"ש בכלל דברים שבקדושה שאין לך דבר שבקדושה יותר מדבר שיש בו קבלת עול מלכות שמים, מכל מקום יחיד קודא ק"ש ואין בזה משום אין דברים שבקדושה פחות מעשרה, דהני מילי בדבר שהותקן לאומרו רק בעשרה משא"כ ק"ש עכ"ד. ובביאור דבריו נראה דההלכה שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה נוהגת בדבר שבקדושה שחלות קיומו היא רק אמירת קדושה ושבח לה. אמנם בדבר שבקדושה שנאמר אף בתורת קיום בפ"ע כק"ש דאית ביה תרי קיומי⁹¹, אין בה דין דבעי עשרה. ולפי"ז י"ל דאף בקדושה עצמה אם היא נאמרת בתורת קיום תפלה וכחלק משמונה עשרה ליכא בזה הדין דאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה ונאמרת אף ביחיד בתפלתו. וזוהי שיטת רב הונא. ואילו לריב"ל קדושה דבשמו"ע נאמרת רק בתורת קיום דבר שבקדושה ולא כקיום תפלה בעלמא, ולפיכך צריכה עשרה.

אך לפי רש"י ר' הונא סובר שרק באופן שיחיד מתפלל עם הציבור אומר יחיד קדושה בתפלתו. ולפירושו י"ל דר' הונא וריב"ל פליגי האם קדושה נאמרת בציבור או רק ע"י הציבור. דר' הונא סובר דקדושה נאמרת בציבור וע"כ יחיד המתפלל עם הציבור אומר קדושה עמהם, דבכך הקדושה שאומר בתפלתו נאמרת בציבור. ואילו ריב"ל סובר דקדושה נאמרת רק ע"י הציבור כולו, ואין יחיד המתפלל עם

דף כא ע"ב. גמ'. וז"ל אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל ריב"ל אמר אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל כמאי קא מפלגי מר סבר יחיד אומר קדושה ומר סבר אין יחיד אומר קדושה וכן אמר רב אדא בר אהבה מנין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה עכ"ל. יש לעיין מהו יסוד המחלוקת בין רב הונא וריב"ל, ומהי סברת רב הונא דיחיד אומר קדושה דהא לכו"ע קיימא לן דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה (כמבואר בסוגיין ובמגילה דף כג:). וכתב רש"י (ד"ה רב הונא סבר) וז"ל יחיד המתפלל עם הציבור אומר קדוש הלכך אם לא גמר עד שלא יגיע ש"ץ לקדוש לית לן בה עכ"ל. ומשמע מפירושו דר' הונא סובר דדוקא יחיד המתפלל עם הציבור אומר קדושה, אבל יחיד המתפלל שמונה עשרה ביחידות אינו אומר קדושה בתפלתו⁹⁰. אך מפשטות לשון הגמ' משמע דר' הונא יחיד אומר קדושה אף כשמתפלל ביחידות, דר' הונא סובר דקדושה היא קיום בתפלת שמו"ע עצמה ולפיכך אף המתפלל ביחידות אומר קדושה. ואילו ריב"ל סובר דקדושה אינה נאמרת אלא בעשרה משום דהויה קיום בפ"ע דונקדשתי בתוך כנ"י ואינה נאמרת אלא בעשרה מדין דבר שבקדושה. אמנם לפי"ז צ"ב כשיטת ר' הונא דהא אין דבר שבקדושה פחות מעשרה.

90) וכן מבואר מדברי הרשב"א בסוגיין ד"ה מר סבר וז"ל תמיהא לי, והלא משנה שלימה במגילה אין פורסין שמע וכו' פחות מעשרה, וטעמא משום קדוש דאית ביה, ורב הונא דאמורא הוא מפליג אמתניתין. וראיתי בפירושי רש"י ז"ל דהכא הכי קאמר, יחיד שמתפלל בתוך הציבור אומר קדוש עכ"ל.

91) והכן דר"ל דיש בק"ש קיום קבלת עומ"ש דהוי קיום דבר שבקדושה ועוד קיום דת"ת דאינו דבר שבקדושה.

כביהכ"נ וחזינן שחל קיום תפלה בציבור בתפלת נדבה. אך הובא שהגר"מ זצ"ל נסתפק בדעת הרמב"ם אי ס"ל כדעת הרמב"ן או"ד דס"ל דליכא קיום תפלת נדבה בציבור כלל, וצ"ע דמבואר בגמ' דחל צירוף בין תפלת נדבה לבין תפלה בציבור, ומוכח דחל קיום תפלה בציבור בתפלת נדבה. אמנם הרמב"ם השמיט הלכה זו מהלכותיו. ויתכן לחלק דכשיש ציבור המתפללין תפלת חובה בציבור אזי יחיד המתפלל נדבה מצטרף עמהן לקיום תפלה בציבור שלהם. אך בעשרה שמתפללין ביחד תפלת נדבה ליכא קיום תפלה בציבור, וצ"ע.

ויקרא א ויקרא

העמק דבר

ה

להודאה (עכ"ל). מבואר שדרשו הוראת שם "אדם" שהוא אדם המעלה המבואר בפרשת בראשית³⁷. והוא פלא, וכי הדיוט אינו מביא נדבה. והנה בפרשת אמור (להלן כבי, יח) כתיב "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו וגו'", וגם שם מדייק הכתוב "מבית ישראל ומן הגר בישראל", דמשמעו שהם חשובים וראוים להמנות בישראל³⁸. וביארנו שם טעמו של דבר, דתכלית הבאת העולה הוא שיהא מוכשר להשיג דעת אלהים, ואם אינו ראוי לכך, הרי זה כמו שמתפלל תפלת נדבה ואינו ראוי לכך. אבל שם "אדם" לפי המדרש משמעו מצוין ביותר^{38א}, וזה ודאי תמוה³⁹. ועיין בווהר פרשת תזריע מה שדרשו בדיוק זה השם בפרשה זו⁴⁰, ויבואר עוד לפנינו.

37 אדם הראשון, שגם הוא היה אחד ויחיד במינו. 38 לטון רבינו שם: לא כתיב 'מן הגר בתוכם'... "הגר בישראל" - שכבר נתגדל בקרב ישראל והשיג מעלת ידיעת אלקים. 38א. הרכה יותר מאלו שהם חשובים וראויים להמנות בישראל שהוזכרו בפרשת אמור. 39. שרק אדם מצוין ביותר ("אדם") יהיה רשאי להקריב קרבן עולה. 40. עיין להלן (יג, ב) שרבינו מביא את לשון הווהר ומתייחס אליו. 41. זה לשונו: מאחר (יהל אור: ויהיה צריך להיות מוקדם), וכן הוא 'אדם מכם כי יקריב קרבן' (שם: ומילת "מכם" באה לכאר שם "אדם" ולא לכאר פועל "יקריב"). וכמוהו רבים (קרני אור: ואשר בא מסורס בלשון, עיין 'התורה והמצוה' מה שהאריך בזה). ואמנם היסוד בכל לימוד תורה (אשר עליו בונה המלבי"ם את פירושו), הוא, שאין מקריות ככתיבת התורה, לכן כל דבר חריג (כגון: אין כוּקדם ומאוחר, מקרא מסורס וכדו') דורש הסבר. יכול אמנם פרשן מסוים לזכר 'וכמוהו רבים' וכוה לפטור את עצמו מלהתייחס לענין החריג, באשר יש לו חברים נוספים במקרא, אבל בעומק הלימוד אין מנוס משאלת ה'מדוע' - מדוע הפסוק נכתב מסורס כאשר אפשר היה לכתבו כרגיל. 42. ואין זה פלא, אפוא, שדוקא המפרשים האחרונים, כגון המלבי"ם אשר עסק גם בהגנה [אפולוגטיקה] על קדושת הכתוב, עסקו בנושא של 'שעור הכתוב' החריג. 43. טענת רבינו נגד דעת המפרשים'. 44. משמע, אפוא, ש"מן הבהמה" קשור אל "מן הבקר" ולא אל "מכם קרבן לה'". 45. הרי לא כתוב 'אם מן הבהמה', משמע, אפוא, שרק בבחירת סוג הבהמה קיימות אפשרויות שונות, ולא בעצם הקרבת בהמה כאשר היא. 46. ד"ה קרבנכם. ומפרש הר"ש משאנ"ץ: שהצבור מתנדבים עולה. גם מותרות נקראו 'נדבות צבור', שקונים בהם עולות לקיץ המזבח... (עכ"ל). 47. בפסוקנו ד"ה קרבנכם: מלמד שהיא באה נדבת צבור, היא עולה קיץ המזבח הבאה מן המותרות (עכ"ל), ומכאן את דבריו הרמב"ן: פירש הרב כן, לומר, שאם התנדבו רבים להביא עולה, עולת השותפים היא [ודינה כעולת יחיד ולא כעולת צבור הכתובה בפסוקנו], מה בין שנים המסתתפין בקרבן ובין עשרה ואלף שנסתתפו בו. אבל [שונה ממנו] קיץ המזבח הבאה מן המותרות [של הנסכים שהצבור נתן והפריש למטרת קרבנות הצבור] לב בית דין מתנה עליהם, ולפיכך היא עולת צבור (כדין כל קרבן צבור). (וממשיך הרמב"ן) והנה, לדעתו [של רש"י] כל עולה שיביאו רבים - חוץ מן המותרות - דינה כדין עולת שותפין, וטענה סמיכה בכולם, ונסכים קרבים משלהם [ולא מתרומת הלשכה, כאשר אינם נחשבים כקרבן צבור], [עכ"ל הרמב"ן]. הרי נ"מ בוור בין שתי התפיסות (הר"ש משאנ"ץ מול רש"י והראב"ד) כהבנת לטון הספרא 'נדבת צבור'. 48. ומפרשי רש"י (הרא"ם, הגור אריה,

ויקרא א ויקרא

העמק דבר

ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מאי בורכתא⁵⁸ וכו', דאמר רב שימי בר אשי, מותרות לנדבת צבור אזלי, ואין עולת עוף בציבור. ופירש רש"י: דתניא בתו"כ (דיבורא דנדבה ו,ו) "והקריב מן התורים" (להלן פסוק י"ד) – היחיד מביא עוף ואין הצבור מביא עוף. ואי באמת מיירי בקיץ המזבח, נימא בפירוש – מתניחא היא בתו"כ⁵⁹. אלא ודאי עיקר הברייתא⁶⁰ לא מיירי בקיץ המזבח. ותו, הרי תניא עוד בתו"כ (פרק ג' פיסקא י"א): ד"א, "את קרבנכם" – ממקום שהיחיד מביא משם הצבור מביא⁶¹. ואין בזה ביאור נכון, אם לא דמיירי שבא בנדבה בעלמא, וקמ"ל שאינו בא מתרומת הלשכה, אלא כגיבוי ומכיסם, כמו של יחיד. ואחר שכן, קשה טובא דברי הרי"ף ז"ל⁶², ואין דבר נעלם מרבינו הרי"ף ז"ל⁶³.

אלא נראה ענין הפרשה הוא: דהנה כשהיחיד נצרך לתפלה על איזו צרה רחמנא ליצלן, וכדומה, היה מביא עולה, ומתפלל אחר הוידי וריצוי דמים, כמו שכתבתי בפרשת אמור (להלן כב,יח) בפרשת "איש איש מבית ישראל וגו'", ועל זה נאמר (שם

(הא) אם רצו ציבור לגבות ולהביא נדבה זה מיקרי קרבן השותפין, וכן כתב הרמב"ן ב'מלחמות ה' ברכות פ"ג⁴⁹ לדעת הרי"ף שכתב בזה הלשון 'וכשם שאין הצבור מביא עולת נדבה' וכו'⁵⁰, והקשה בעל המאור מברייתא זו דתו"כ⁵¹, ויישב הרמב"ן כפירוש רש"י, עיי"ש⁵².

אבל הרמב"ן בעצמו כתב בפירושו כאן בזה הלשון: ואפשר שנאמר, שאם רצו ציבור להפריש בתחילה לנדבה, ויגבו אותה כאשר יגבו השקלים לתמידין ומוספין⁵³, שתהיה נדבת צבור כעולת בהמה ואין בה סמיכה [שנתרבה מן הכתוב הזה⁵⁴]. וכל זמן שיתנדבו בו רוב ישראל היא נדבת צבור [ואינה בעולת העוף ולא בשלמים, ומיעוטן נידונים כיחידים], והוא העיקר⁵⁵, עכ"ל⁵⁶.

ובאמת יש להקשות לפירוש רש"י דמיירי בקיץ המזבח שבא מתרומת הלשכה, חדא, שאם היה הדרש מיירי בקיץ המזבח ועלה תניא בברייתא דתו"כ 'שאינ צבור מביאין עוף נדבה', א"כ יקשה בשבועות (יב,ב): דדרש רב נחמן בר רב חסדא, אין מקיצין בעולת העוף. אמר רבא, הא בורכא⁵⁷, אמר

ספר הזכרון, באר היטב ועוד) האריכו בזה, תוך כדי התיחסות לדברי הרמב"ן. 49. דף יג,א מהדורות וילנא. 50. כך אין הצבור מתפלל תפילת נדבה. 51. זה לטונו: פליאה דעת מני נשגבה, לא אוכל לה, מה ראה [הרי"ף] לומר דבר זה, וכל התלמוד מלא מזה שהצבור מביא עולת נדבה... ותניא בספרא "קרבנכם" – מלמד שהיא באה נדבת צבור, וכמה וכמה – אין להם קץ. 52. ספר מלחמות ה' (רמב"ן): ... אילו רצו והתנדבו בתחילה צבור אחד כל ישראל, 'עולת השותפין' היא נקראת וטעונה סמיכה בכלה, ואין נסכיה כתרומת הלשכה. ותפילות כנגד תמידין תקנום, ואין נדבה לצבור כיוצא בהם. ומה שטנו בספרא שהיא [העולה] באה נדבת צבור, גם היא מן המתורות [של תרומת הלשכה]. וכן פירש רש"י בפרשת ויקרא. 53. כלומר, אמנם תחילתו בהתנדבות, אבל סופו בחובה, וחיודו הרמב"ן הוא כי זה כלול בדין "קרבנכם" כאשר היא אמנם מעין קרבן צבור. 54. בפסוק הבא "וסמך ידו", בעולת יחיד. 55. שרוב הצבור נידונים כציבור, וקרבנם בא כעולה, ללא סמיכה. 56. ועיין עוד בחיודו מן הגר"ז (מהדורת תשכ"ג עמ' כו) המתלבט כשאלה מה בעצם בא הרמב"ן לחדש, והשאיר ביצריך עיון בזה. 57. רש"י: דבר הכרוי מן הלב, דמנא לך הא? 58. המשך: אנא אמרתא ניהליה, ומשמיה דרב שימי מנהרדעא אמרתא ניהליה. 59. דאין צבור מביא עולת עוף, ולפי רש"י לימוד זה עוסק כמותרות תרומת הלשכה. 60. תורת כהנים לפסוקנו בסוגית "קרבנכם". 61. חפץ חיים: פירושו, למעוטי רובע ורבע ומוקצה ונעבד (עכ"ל). ואילו הרי"ט משאנ"ץ מכאר: בעולת בהמה קיימין, כמו שהיחיד מביא נדבה כמו כן צבור מביאים נדבה (ובעקבותיו בדברי רבינו). 62. כפי שתמה עליו בעל המאור (הערה 51). 63. ואמנם לא יתכן שדברי הרי"ף יהיו נסתרים מתורת כהנים מפורשת! לכן רבינו סולל לו את דרכו הוא בסוגיא (ועיין גם אצל ה"מטך חכמה" העוסק גם הוא בסוגיא בדרכו הוא).

ויקרא א ויקרא

העמק דבר

ז

פסוק י"ט) "לרצונכם" כמו שכתבתי שם⁶⁴. עליו ביום, שנאמר (תהילים מב, ט) "יוםם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי", וסיפיה דקרא "תפלה לאל חיי". פירוש, במה נמשך עליו חוט של חסד – שנתקבלה תפלה לאל חיי⁶⁸. אבל מ"מ אין היחיד הולך ליחיד שבדור⁶⁹ אלא לאיזה אדם חשוב שבדור וכדומה⁷⁰. משא"כ אם צורך כל ישראל הוא, מעמידין בתפלה אדם מסוים כדור, כידוע בפרקי דחסידי לענין תפלה לחוד. וכך היה ענין קרבן נדבה בזמן הבית שמתפללין עליו. וא"כ⁷¹ מתפרש הכתוב שאנו עומדים בו: "אדם" – שהוא מיוחד שבדור, וכלשון מדרש רבה (ב, א), שעליו נאמר "אחד מאלף מצאתי". "כי יקריב מכס" – שהוא יקריב קרבן יחיד משל צבור, אזי יהיה דוקא "מן הבהמה" – ולא מן העוף. והיינו דדרשו בתו"כ: "קרבנכם" – שהיא באה נדבת צבור. פירוש, שהציבור מגבין ונותנין ליחיד להקריב, ומיקרי קרבן יחיד לדין סמיכה וכדומה, ומ"מ מיקרי 'קרבן צבור'. וכיוצא בזה איתא בירושלמי (יומא פ"א ה"א): מילואים מה היו⁷², קרבן יחיד או קרבן ציבור, מן מה דכתיב (להלן ח, יח) "ויסמכו אהרן ובניו וגו'", הדא אמרה קרבן יחיד⁷³. והתניא קרבן ציבור⁷⁴, אמר ר' אידן, נתנדבו צבור ומסרו להם⁷⁵ (עכ"ל). והכי נמי לדורות בעת הצורך⁷⁶. והיינו דתניא 'ממקום שהיחיד מביא משם הצבור מביאין', שאין מביאין מתרומת הלשכה,

64. 'היינו לתפילה, שיגיע על ידי זה הפקת רצון מה'... 65. ולכאורה אין נדבת צבור. 66. ויקרא (ז, יא) "וזאת תורת זבח השלמים"... פסוק י"ב "אם על תודה יקריבנו", הרי שהתודה היא ממשפחת השלמים. ועיין בפירוש הספורנו לפסוקים אלה ובביאורו, שם משתמע שבעומק הבנת הסוגיא – הקרבן תודה מורכב הן מקדשי קדשים (אכילתו ליום ולילה בלבד) והן מקדשים קלים (אין דין צפון המזבח). ועיין ברבינו ה' להלן (ז, לז) בביאור המושג 'קרבן מילואים'. 67. כלומר, אמנם המימון היה מצד הצבור, אבל דיני ההקרבה היו של קרבן יחיד ולכן היתה סמיכה על הקרבן. 68. עבודה זרה שם: מה טעם י"ומם יצוה ה' חסדו", משום ד"בלילה שירה עמי". 69. לגדול הדור. 70. וזה מספיק, כאשר בצרכי יחיד קא עסקינן. 71. עתה עובר רבינו ליישם תפיסה זאת בדין "קרבנכם" לפשוטו של מקרא של הפסוק כולו. 72. קרבן העדה: מיבעיא ליה מה היו דינם של קרבנות המילואים. (האם דינם) כקרבן יחיד, הואיל ולא באו אלא לחנך אהרן הכהן, או כקרבן ציבור שכאו לחנך המשכן שהוא לכל ישראל. אי נמי, חינוך אהרן עצמו הוא לצורך כל ישראל. 73. שם: דאין קרבן צבור טעון סמיכה. 74. קושיא הגמרא. 75. כפי שרבינו ביאר לעיל. 76. כלומר, ההלכה הנלמדת מפסוקנו עוסקת במקרה חריג,

ג אִם־עֲלֶה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבֶּקָר זָכַר תָּמִים ג אִם עֲלֶה קָרְבָּנֶיךָ מִן הַזָּרִי
 יִקְרִיבוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ דָּבַר שְׁלֵים יִקְרַבְנָה לְתַרְע
 מִשְׁפָּן זִמְנָא זִקְרִיב יִתִּיה

רש"י

(ג) זכר. ולא נקבה, כשהוא אומר זכר למטה, שאין תלמוד לומר, זכר ולא טומטום ואנדרוגוטם (בטרוס מ:6): תמים. בלא מוס: אף פתח אהל מועד. מטפל בהנחתו עד העזרה. מהו אומר יקריב יקריב, אפילו נמערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב כל אחד, לשם מי שהוא, וכן עולה בחולין ימכרו החולין לזרכי עולות, והרי הן כולן עולות, ומקריב כל אחת לשם מי שהוא, יכול אפילו נמערבה בפסולין או בשאינו מינו, תלמוד לומר יקריבנו: יקריב אותו. מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני (ראה השנה ו:).

העמק דבר

אלא כל אחד מנדב מכיסו. ובמסכת עולותיך ואת שלמיך⁸³.
 שבועות הנ"ל (יב,ב) למדו מזה שהוא הדין יקריבנו: יקדישונו⁸⁴.
 שאין מקיצין בעולת העוף⁷⁷. כמו שאין עולת העוף באה מנדבת צבור⁷⁸ הכי נמי מותרות תרומת הלשכה⁷⁹, שהרי היא גם כן משל צבור אלא שאין בה סמיכה כלל⁸⁰ (הרחב דבר - בסוף הספר).
 {ג} אם עולה קרבנו⁸¹: שהיה ידוע לישראל שיש עולות ושלמים⁸², שכתוב בספר שמות (כ,כ) "וזבחת עליו את

דהיינו עולה הנקנית בכספי צבור (ולא מתרומת הלשכה) ואשר הובאה על ידי אחד מצדיקי הדור, בעת צרה לישראל, ומצינו מעין זה בהיסטוריה אצל שמואל הנביא, כפי שביאר רבינו. זהו, אפוא, מעין לא מסרו הכתוב אלא לחכמים, שהם ידעו להפעיל את ההלכה הזאת בעת הצורך. מעין זה מצינו אצל הרמב"ן (סוף פרשת נשא ז,ג) המבאר שחנוכת הנשיאים לשעה בסוגית המשכן, משמשת מעין תקדים לחנוכת בית ראשון/שני/שלישי לדורות, כאשר נדבת הנשיאים היתה הוראת שעה בשיעורים ההם שהיו בדעתם. אבל החנוכה [כלומר, עצם המצוה לעשות חנוכת הבית] חובה היא (לשון הרמב"ן בספר המצוות בשורש השלישי).⁷⁷ כלומר, העולות שלוקחים בדמי קרבנות שנותרו, אינן אלא עולות בהמה, ולא עולות העוף (ע"פ רש"י).⁷⁸ דרשת הספרא על הפסוק (להלן פסוק יד) "והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו" (לשון יחיד, למעט צבור).⁷⁹ מכיון שדמי מותר קרבנות ההולכים לקיץ המזבח נחשבים כקרבנות ציבור, יוצא שאין להביא מן המותרות עולת העוף, באשר אין הצבור מביא קרבנות העוף.⁸⁰ כשם שאין סמיכה בקרבנות צבור בכלל, כך אין כל מקרה של סמיכה בקרבנות עוף.⁸¹ קשה לרבינו, שהיה לתורה לתאר את הקרבן ואח"כ לציין את הלכותיו.⁸² ולכן אין צורך להציג את הקרבן.⁸³ ומדובר שם בקרבן יחיד, ושם במעמד מתן תורה (שמות כד,ה) מתוארים עולות ושלמים גם כקרבנות צבור "ויעלו עולות וזבחו זבחים שלמים לה".⁸⁴ שהרי זהו שלב עוד לפני "אל פתח אהל מועד יקריב אותו" ["יקריב" = "יקריב" (הר"ש בצירי) - עיין להלן בדברי רבינו]. ועיין ברש"י שיישכ הענין ע"פ מדרשו המובא בתורת כהנים.⁸⁵ כמו במדבר (ז,ב) "ויקריבו נשיאי ישראל" (פסוק ג') "ויקריבו אותם לפני אהל מועד", וכמהו רבים. וכן ברש"י אצלנו: לטפל בהבאתו עד העזרה.⁸⁶ בקשר לקרבנות.⁸⁷ תנו רבנן: "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ויקרא כ,כ), מה תלמוד לומר, אם בלא תשחטו, הרי כבר אמור למטה (רש"י): שלא ישחטו בעל מום למזבח, אלא מה תלמוד לומר "לא תקריבו" - כל תקדישו...⁸⁸ בעל הקרבן.⁸⁹ כדאייתא בפסוקנו.⁹⁰ עה"פ "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם".

רק שיחזור ויתפלל ולא יותר וכפ"י.

פ"י ה"ד מי שהי' עומד בתפלה וטוּכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה ואם היה תפלה ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה עכ"ל, ובהשגות ז"ל אין כאן נחת רוח עכ"ל.

ע"י ככ"מ שפי' ההשגה משום דס"ל דגם תפלת ערבית קבילה בחובה ודינו שפוסק באמצע הברכה, ולדעת הרמב"ם ז"ל דהא דחובה ונדבה לא מטערפי הוא משום דהן תלוקין בעלמא התפלה של תפלה, דזו תפלה חובה וזו תפלה נדבה, וערבית דין רשות ונדבה עליה, והא דקבועה לחובה פירושו שקבעו חובה על עומן להתפלל תפלה רשות ונדבה, אבל התפלה בעלמא נדבה ורשות היא, כיון דבעיקר תקנת וחובה תפלה אינה רק רשות ונדבה, וע"כ שפיר פסק הרמב"ם דערבית הואיל והיא בעלמא רשות ונדבה מטערפת עם תפלה נדבה דחד מינא נינהו, ושאלו תפלות דהויין חובה בעיקר מילתייהו הויין תרי מיני ולא מטערפי עם נדבה, והנה בר"ף בדין תפלת ערבית רשות סיים ז"ל מיהו הנימא היכא דלא ללי לוי' כלל אבל היכא דללי לוי' לתפלת ערבית כבר שווי' עלי' לחובה וכו' ואפילו למ"ד רשות חובה הוא דליחא אבל מלואה איחא והאידיגא נהוג עלמא לשווי' לחובה, והרמב"ם בפ"א שם כתב ז"ל ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה ואעפ"כ נהגו וכו' להתפלל תפלת ערבית וקבליה עליהם כתפלת חובה, ונראה דהשמיט הא דכתב הרי"ף דמשהתחיל להתפלל שווי' חובה דהוי דין בעלמא של התפלה דמשהתחיל להתפלל נעשית חובה מאלי', ולפי' התפלה בעלמא שניא היא מתפלת נדבה, והרמב"ם דסובר דתפלת ערבית בעלמא היא חד מינא עם תפלת נדבה ע"כ השמיט וסיים רק הא דקבועה בחובה ר"ל דנהגו להתפלל התפלת נדבה ומתכ"י, ועיין עוד בפ"ג מהל' תפלה שכתב הרמב"ם ז"ל תפלת הערב אע"פ שאינה חובה המתפלל אותה זמנה מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר וכו' המתפלל תפלה קודם זמנה לא יא' יר"ה וחוזר ומתפלל אותה בזמנה וכו' ויש לו להתפלל תפלת ערבית של שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה וכו' לפי שתפלת ערבית רשות, הרי להדיא דדעת הרמב"ם דתפלת ערבית דין רשות ודין נדבה עליה גם בשעה שמתפלל אותה, והיינו כעטמ"י דמלטרפה עם תפלת רשות ונדבה, וחד מינא נינהו, ויהאב"ד שם השיג וכתב שאין ראוי לעשות כן אלא לזורך שעה, והיינו כדעת הרי"ף דלא הו"ל חד מינא עם נדבה ובשעת התפלה חחרת להיות חובה מאלי' וכמש"י.

אורים אשר יראה ברעה הראב"ד, דהנה בברכות דף כ"א אר"י אחר שמואל הי' עומד בתפלה וטוּכר להתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה וכו' ואר"י א"ש התפלל וכנס לבה"כ ומלא ליבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יתפלל ואם לאו אל יתפלל ונריכא דאי אשמיטין הכא משום דלא אחמיל בה אבל הסם דאחמיל בה איחא לא נריכא, וכתב הרי"ף דהא דר"י אחר שמואל לא פליגא אדר' יוחנן דהלואי שיתפלל ארס כל היום כולו דההיא ג"כ ביכול לחדש קמיירי ווי לא אל יתפלל, ואפילו באמצע ברכה פוסק, אכן ברש"י בשם בה"ג פסק דהלכה כר"י בספק התפלל וכו"י אחר שמואל בודאי התפלל, ומבואר בדעתם דר"י אחר שמואל ור"י פליגי, וברמב"ם פ"א מהל' תפלה פסק ח"ל תפלות אלו אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם וכו' וכל אותן התפלות שמוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך נריך לחדש דבר, הרי להדיא דדעת הרמב"ם דהא דלריך שיעשה

עמו כחלו עומד לפני השכינה, ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מפלג מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה, וע"כ מעבדת כוונה זו בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה, דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה, והלא ודאי דלענין עלם התפלה כל הי"ט ברכות מעבדין, ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו יודע שהוא עומד בתפלה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסוים רק בתפלה לבד, הוספת דין כוונה, בזה הוא דליירי הסוגיא דברכות דף ל"ד המתפלל לריך שיכוון לבו בכל הברכות ואם אינו יכול לכון את לבו כבולס כיוון באחת מהן, אר"י אר"ם משום חד דבי רבי באבות, ובאמת דגם בדין כוונה תרי דינים יש בזה, חדל דין כוונה שמכוון לעשות המלוא והוי מדין כוונה של כל המלות דק"ל מלות לריכות כוונה, ובה אין חילוק בין ברכה ראשונה לשאר התפלה, כיון דהוא דין הנהוג בכל המלות, וכשאר המלות דכל המלוא כולה לריכה כוונה ולא מהני כוונת מקלטה הי"ג בתפלה דכוונה כולה לריכה כוונה, וזהו שפסק כן הרמב"ם דהא דבעינן שידע שהוא עומד בתפלה מעבד בכל התפלה כולה, והיינו מתרי טעמי, חדל משום דבלא"ה הוי מתעסק, ועוד משום דין מלות לריכות כוונה, דתרווייהו מעבדי בכל התפלה, כמו בכל המלות, ורק בכוונת פירוש הדברים דהוא דין מסוים רק בתפלה בזה הוא דק"ל דלא מעבדא **ב** ברכה ראשונה דאבות ומבואר בהסוגיא דברכות דף ל"ד.

והנה כפ"ד נבי כוונת שידע שהוא מתפלל כתב הרמב"ם ז"ל כוונת הל"ב כינוי כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה מלא דעתו משובשת ולבו ערוד אסור לו להתפלל עד שתשיב דעתו, ובפ"י שם לא כתב הרמב"ם רק חד נווגא מי שהתפלל ולא כיון לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואיך תרי בצי שימוד דעתו אם יכול לכון וכן הא דבלא כיון הוי כלא התפלל השמיט, ונראה דדעת הרמב"ם דשני מחלוקות הן בתפלה, אחת הכוונה שהוא מכוון ומכיר שהוא עומד בתפלה דהו מי משום דין מתעסק ומשום דין מלות לריכות כוונה דהו והעיקוב היא נוהג בכל התורה ובכל המלות לחוד, וכונת פירוש המלות לחוד, ומרי נווגי חויבי דהא בתפלה, מחויב הוא לכון שהוא עומד בתפלה משום דלא שניא תפלה משאר המלות, ומחויב הוא בכוונת פירוש הדברים משום חובת כוונה המסוים רק בתפלה, ושני החיובים אין מעבדין זא"י, אלא דיוגא מזה תמילא, דאם הוא מתעסק או חסר לו דין כוונה של כל המלות א"כ הרי בטל עיקר המלוא, וממילא דהרי הוא כלא התפלל, ואם אינו יכול לכון אל יתפלל כיון דאין זה תפלה כלל, אכן בחובת כוונה של פירוש הדברים כיון דהויא מסוימת רק בתפלה ע"כ אמרינן דאפ"ג דאינו יכול לקיימה מ"מ שפיר חיילא עלי' חובת תפלה שיעשה אותה ככל המלות ואיך בה דין תפלה, ואם שיוכל להיות כן גם בלא טעמא, אבל יש להוסיף עוד, לדעת הרמב"ם דחובת התפלה ומלואה הו' מר"ם, ואפילו להחולקים על הרמב"ם היינו רק בחיובה אבל קיומה וענינה הוי לכ"ע מר"ם, וא"כ מתעסק דהוי דין דאורייתא בבה"ט כולה דמתעסק אינו כלום מר"ם, וכן הא דמלות לריכות כוונה דנוהג בכל מלות התורה, הוי ג"כ דין פייבוב של מר"ם ואינה תפלה מר"ם, ע"כ לא יתפלל, משא"כ דין כונה של פירוש הדברים המסוים רק בתפלה הרי גם בתפלה עלמה אינו רק מהק"מ, וא"כ שפיר טוכל למר כיון דמדאורייתא תיחא הויא תפלה ע"כ יתפלל גם בלא יכול לכון זאת, ואך

שיחש דבר הוא משום דהוי תפלה נדבה, והו להדיא כדעת
 הרי"ף דר"י דאמר הלאו שיחפלל אדם כל היום טוב לא
 פליג אדר"י אמר שמואל לר"ך שיחש בה דבר דאדרבה
 הואיל והיא נדבה ע"כ לר"ך שיחש בה דבר. והראב"ד שם
 חולק וכתב ז"ל אשפ"י שלא יחש עכ"ל, והיינו משום דס"ל
 כדעת רש"י והנה"ג דר"י דאמר הלאו שיחפלל אדם כל היום
 טוב פליג אדשמואל. ופוסק כר"י דא"ל חידוש דבר בנדבה.
 והנה במימרא שני' דשמואל דבעמד להחפלו וזכר שכבר
 החפלו פוסק ואפילו באמנע ברכה עיין כר"ף שפי' דשמואל
 חרי דינים חני בתפלה נדבה, חדא דאם אינו יכול לחדש
 דבר פוסק. ושנית דגם ביכול לחדש אם החמיל בחורה
 חובה אינה מלטרפת לנדבה ופוסק באמנע ברכה, אכן לדעת
 הראב"ד י"ל דבאמנע לימא כלל דינא דאם החמיל בחורה
 חובה אינה יכולה להיות טוב נדבה. דאין בההחמלה שפ"ד
 חובה טוב גרידא כלל לענין דין נדבה. וגם החפלה
 שפ"ד חובה אם רק אינה חובה חורה להיות נדבה. והא
 דקאמר שמואל פוסק אפילו באמנע ברכה הוא זה גופא
 הדין הראשון דשמואל דאם אינו יכול לחדש דבר אל יחפלו
 ומש"ה הוא דפוסק. או דאיידי גם הכא באינו יכול לחדש
 דבר. או דאפילו ביכול לחדש מ"מ כיון דההחמלה הינה שלא
 בחורה נדבה וחידוש דבר א"כ הוי בכלל אינו יכול לחדש
 דבר דשמואל אינו יכול להחפלו בכה"ג תפלה נדבה. אבל
 שם הוספת דין חממה אמתותא דחובה לא נאמר בזה
 כלל. ונראה דזהו ביאור ההשגה שכתב אין כאן נחת רוח.
 והיינו דהראב"ד פליג על עיקר הדין של הרמב"ם דאם
 זכר שכבר החפלו פוסק. ומשום דלדעת הראב"ד כ"ז הוא
 לדעת שמואל דסובר דבעינן שיחש דבר אבל אכן קי"ל
 כר"י דיכול להחפלו תפלה נדבה גם בלא חידוש דבר
 וממילא דגם בהחמיל בחורה חובה נזכר ודין תפלה נדבה
 פלה. ולפ"י קיימא ההשגה אמתותא דכרי הרמב"ם דאם זכר
 שכבר החפלו פוסק בתפלה חובה. ע"ז הוא שהשיג דגם
 בתפלה חובה אם זכר שכבר החפלו נזכר גומרה בחורה נדבה
 וכטעמי' לעיל בפ"א דיכול להחפלו תפלה נדבה גם בלא
 חידוש. ובמש"ג לדעת הראב"ד גם ההחמלה שפ"ד חובה
 מלטרפת להחשב תפלה נדבה ותליא רק בדין חידוש דבר.

הלכות תפילין

פ"א הי"א גויל של ספר תורה וקלף של הפילין או של
 ס"ת לר"ך לעבד אוחן לשמן ואם עבדן שלא
 לשמן פסולין וכו' ומזוה אינה לריכה העבדה לשמה עכ"ל.
 והוא בירושלמי פ"ג דיומא עור שעיבדו לשם קמיע מותר
 לכתוב עליו מזוה ורשב"ג אומר. ובס"ת מצואר בניטין
 דכ"ד דלריכה עיבוד לשמה. אלא דל"ע מ"ש ס"ת ממזוה.
 וע"כ ז"ל דהירושלמי ותלמודין פליגין. והרמב"ם דפסק
 כשתי הסוגיות ז"ע.

והנה בסנהדרין דמ"ז איתמר האורג בנג למת אב"י
 אמר אסור ורבא אמר מותר אב"י אמר אסור
 הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא
 היא מ"ס דאב"י גמר שם שם מעגלה ערופה וכו' ורבא
 מ"ס לא גמר מעגלה ערופה אמר לך משמשין משמשין
 גמר לאשקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה וכו' ת"ש
 אמר לאומן עשה לי חיק של ספר נרחיק של תפילין עד
 שלא נשחטם בהן קודם מותר להשחטם בהן חול נשחטם
 בהן קודם אסור להשחטם בהן חול. הנאי היא דתניא ליפן

ס' זכר
 (אמתותא
 מילתא פ"א)

ובעיקר דינו של הרמב"ם שפסק דעור הרצועות לר"ך

עיבוד לשמן אע"ג דקי"ל הזמנה לאו מילתא
 היא. הנה זה מצואר מדברי הראשונים שנחלקו בזה. והנה
הפוס' בסנהדרין שם הקשו מהא דאיתא בניטין דף י"ד
 דספר תורה שעבד הגוילין שלא לשמן פסולה ולפי הסוגיא
 דהכא הא לריכה להיות כשרה משום דהזמנה לאו מילתא
 היא. ועיין בתוס' שם שכתבו מכאן זה בשם הר"ם לפרש
 הסוגיא להיפוך דאם הזמנה לאו מילתא היא לר"ך עיבוד
 לשמן יע"ש בדבריהם. ובעהמ"א (והראב"ד) במלחמות) בפ"ק
 דסוכה כתבו לחלק דגוילין שאני משום דהיינו עלם הקדושה.
 וכמצואר בתמילת הסוגיא דסנהדרין שם דעגלה ערופה שאני
 משום דהיא גופה קדושה וה"ג דכוותה, ואשר לפ"ז מתפרש
 הסוגיא בתרי גווי. או דנימא דחלוק באמת דין עיבוד הגויל
 דחשיב עלם הקדושה ובעי לשמה לכו"ע, מדין עיבוד עור
 הבתים והרצועות דלא חשיבי רק תשמישי קדושה, וע"כ א"ל
 עיבוד לשמן משום דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא. וכדעת
 בעהמ"א שם. או דאפילו אם נימא דעור הבתים חשיב
 ג"כ עלם הקדושה. מ"מ תשיבב הסוגיא שפיר. דכרי הא
 דמתלקין בין עלם הקדושה לתשמישי קדושה הוא רק
אליבא דרבא דאמר עגלה ערופה שאני דהיא גופה קדושה,
אבל לאב"י דליף דהזמנה מילתא מעגלה ערופה. בע"כ דלא
מחיל בין תשמישי קדושה לעלם הקדושה. וע"כ הסוגיא
דסנהדרין דקיימא אליבא דאב"י שפיר מפרש לפלוגתא
דרשב"ג ורבנן בדין הזמנה מילתא. משא"כ לדין דקי"ל
כרבא דעלם הקדושה שאני, א"כ ממילא דפלוגתא דרבש"ג
ורבנן לא שייכא כלל לדין הזמנה מילתא היא, ורק דפליגי
בעיקר הדין דלשמה. והסוגיא דעור הגויל לר"ך עיבוד לשמה
מוכחה דהלכה כרבש"ג. אבל אין זה נוגע לדין הזמנה. אלא
דלשיטת בעהמ"א דמחלק בין עור הבתים שהוא תשמישי
קדושה לגויל שהוא עלם הקדושה קשה דכ"ז הוא לענין דין
קדושת כתב בזה הוא דחשיבי הבתים רק תשמישי קדושה
כיון דבהו עלמן ליכא כחבא. אבל אכתי הן עלמן עלם
הקדושה משום דין קדושת תפילין דכזה קדושתן מלך עלמן
באה. והפרשיות עם הבתים והרצועות יחדו הן הן עלם
התפילין, ואכולהו יחדו חייילא קדושת תפילין, וא"כ הרי טוב
הדרא הקושיא לדוכתה מ"ש עור הבתים דעיבוד לשמה
דידהו תלי בדין הזמנה מילתא מדין עיבוד הגויל דבעי
ודאי לשמה. כיון דגם עור הבתים הוי עלם הקדושה בדין
קדושת תפילין. ולשיטת בעהמ"א ז"ל דאע"ג דעור הבתים
הוי עלם הקדושה. אבל מ"מ קדושתן מלך הפרשיות קאמרי,
וע"כ לענין עיבוד לשמן שפיר תלי בדין הזמנה מילתא היא.
אבל אכתי ל"ע מהסוגיא דמנחות דף ל"ד דאיתא שם א"ר
יוסי ומודה לי ר' יהודה בכרי שאם אין לו תפילין של יד
ויש לו שתי תפילין של ראש פסולה עור על אחת מהן

3
 3
 זכר
 זכר